

คำนำ

ปัตตานี (Pattani) หรือปตานี (Patani) ในอดีตมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ ชื่อปัตตานีปรากฏในเอกสารต่างประเทศแตกต่างกันไปหลายชื่อ ตามสำเนียงภาษา และระยะเวลาที่เปลี่ยนไป เช่น จีนเรียก ต้าหนี่ และ ฝៃต้าหนี่ อาหรับและเปอร์เซียเรียก ฟาฏอนี ชาวยุโรปส่วนใหญ่เรียก ปตานี แต่เขียนแตกต่างกันไปหลายชื่อ เช่น Patane Patani Petani Patany Patanij Pathane Pathani Patanam Patania และ Potania เป็นต้น ขณะที่ชาวมลายูและชาวเรียก ปาตานี หรือ ปตานี ส่วนไทยเรียก ตานี หรือเมืองตานี มาตั้งแต่ครั้งปัตตานีเป็นเมืองประเทศราชของไทย และเพิ่งมาเรียก ปัตตานี อย่างเป็นทางการเมื่อรัฐบาลสยามประกาศจัดตั้งมณฑลปัตตานี เมื่อ พ.ศ. 2449 และเปลี่ยนคำว่า เมืองตานี เป็น จังหวัดปัตตานี ตั้งแต่ พ.ศ. 2459 เป็นต้นมา

ปัตตานีในอดีตมีชื่อเสียงด้านการค้า และได้ทำหน้าที่เป็นเมืองท่ามาตั้งแต่ปลายสมัยอาณาจักรโบราณลังกาสุกะ ทำเรือปัตตานีตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมบนคาบสมุทรมาลายู มีอ่าวขนาดใหญ่สำหรับจอดเรือและมีแหลมคอยกำบังคลื่นลม ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21-23 ถือว่าเป็นยุคทองของปัตตานี ตลอดทั้งปีมีเรือสินค้าจากชาติต่างๆ เข้ามาค้าขายเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ปัตตานีกลายเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่และมีฐานะเทียบเท่านครชั้นนำของโลกในเวลานั้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าปัตตานีจะมีอิสระทางการค้ากับต่างประเทศ แต่ในทางการเมืองการปกครองแล้ว สยามถือว่าปัตตานีเป็นเมืองภายใต้อำนาจการปกครองของสยามมาตั้งแต่เมื่อครั้งสุโขทัยร่วมกับนครศรีธรรมราชขยายอำนาจลงไปยังตอนล่างของคาบสมุทรมลายู บางครั้งที่สยามอ่อนแอ ปัตตานีก็จะกลับมาเป็นอิสระ อย่างไรก็ตามไม่เฉพาะสยามเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อปัตตานี รัฐแถบทางใต้ของคาบสมุทรมลายูต่างก็ได้ขยายอิทธิพลขึ้นมาตอนบนของคาบสมุทรมลายูเช่นกัน ในทางภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ปัตตานีจึงเป็นรัฐชายขอบ (Marginal State) ที่มีการเปลี่ยนผ่านของอำนาจและมักตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐอื่น (Dependent State) อยู่เสมอ บางครั้งอำนาจของรัฐอื่นก็แผ่ขยายมาทับซ้อนกัน (Overlap) จนสร้างความสับสนให้แก่รัฐผู้อยู่ใต้อำนาจ แม้ว่าในที่สุดปัตตานีอยู่ภายใต้การปกครองของ

สยามโดยสมบูรณ์ แต่มหาอำนาจจากตะวันตกก็ได้เข้ามาบีบบบาทในคาบสมุทรสยามมากในระยะนั้น ขณะเดียวกันความเคลื่อนไหวเพื่อทวงคืนอิสรภาพให้ปัตตานียังคงมีอยู่เรื่อยมา การปราบปราม การต่อสู้ การอพยพหนีภัยสงคราม การจัดตั้งองค์กรเพื่อเรียกร้องอิสรภาพ รวมทั้งความเคลื่อนไหวในต่างประเทศเพื่อให้ประชาคมโลกให้ความสนใจกับปัญหาปัตตานีจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และยังคงดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้

การอธิบายประวัติศาสตร์ปัตตานีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ใช้หลักฐานฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว ทำให้เกิดกรณีประวัติศาสตร์ต่างมุมมองและไม่ลงรอยกันในหลายเรื่อง ฝ่ายหนึ่งถูกเรียกว่า “ผู้รุกราน” ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งถูกเรียกว่า “กบฏ” ประวัติศาสตร์ปัตตานีที่ผ่านมาจึงมีแต่ผู้แพ้ สิ่งที่เป็นความตึงต้ามและความเจริญรุ่งเรือง รวมทั้งมิตรภาพที่ดีต่อกันและความเกื้อกูลกันในหลายยุคหลายสมัย ถูกละเลยมองข้ามไป คนรุ่นใหม่จึงรับรู้แต่ความเจ็บปวด จนนำมาสู่ความชิงชังเคียดแค้น ความพยายามในการสมานฉันท์ทั้งในอดีตและปัจจุบันจึงไม่บังเกิดผลใดๆ การสร้างความเข้าใจร่วมกันจำเป็นต้องหันกลับไปมองอดีต เพื่อให้รู้จักตัวตน (Geo-body) ที่แท้จริงของปัตตานี รวมทั้งเข้าใจถึงบริบท (Context) ของเหตุการณ์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยอย่างครบถ้วนและเป็นธรรม ซึ่งน่าจะช่วยให้เกิดความ “เข้าใจ” และ “เห็นใจ” ต่อกันมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา

งานเขียนนี้ได้ปรับปรุงจากรายงานการวิจัยเรื่อง “ปัตตานี : การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต” ซึ่งเป็นงานส่วนหนึ่งของโครงการปัตตานีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยผู้เขียนได้ปรับปรุงและเพิ่มเติมเนื้อหาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งได้ปรับปรุงชื่อเรื่องผลงานให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสาระสำคัญมากยิ่งขึ้น ผู้เขียนหวังว่างานเขียนนี้ จะเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องต่อรัฐไทยและต่อปัตตานี ในฐานะจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังประสบปัญหาความไม่สงบเกิดขึ้นอยู่ในเวลานี้ รวมทั้งช่วยให้มีข้อมูลในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้น อันจะเป็นพื้นฐานในการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาและเสริมสร้างสันติสุขในภูมิภาคนี้ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนถาวรต่อไป

ครองชัย หัตถา

กรกฎาคม 2548